

DOROTA WANTUCH-MATLA

Dr inż. arch.

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Instytut Geografii / Zakład Przedsiębiorczości i Gospodarki Przestrzennej

e-mail: dwantuch@up.krakow.pl

PRZEOBRAŻENIA PRZESTRZENI PUBLICZNYCH W POLSCE A FUNDUSZE EUROPEJSKIE – WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE

PUBLIC SPACE TRANSFORMATIONS IN POLAND AND EUROPEAN FUNDS – LESSER POLAND VOIVODESHIP

STRESZCZENIE

W niniejszym artykule przedstawiono wybrane przykłady spośród najbardziej interesujących przekształceń przestrzeni publicznych w Małopolsce, dokonanych w miastach i miejscowościach różnej skali, dzięki dotacjom unijnym pozyskanym z puli środków unijnych, ze szczególnym uwzględnieniem Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego (MRPO), a także m.in. Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROM) w latach 2007-2013. Prezentowane analizy mają charakter wstępny i stanowią etap szerszych badań, prowadzonych przez Autorkę, dotyczących wieloaspektowych przemian przestrzeni publicznych, które zaszły i zachodzą w Polsce przy wsparciu funduszy europejskich. Celem badań jest całościowa ocena tego, w jaki sposób w poszczególnych okresach programowania, akcesja do Unii Europejskiej i możliwość czerpania z zachodnich doświadczeń oraz wsparcia finansowego, wpływały i wpływają na przeobrażenia w przestrzeni publicznej polskich miast i miejscowości, a także sposób myślenia o niej i jej postrzegania.

Słowa kluczowe: fundusze europejskie, przestrzeń miasta, przestrzeń publiczna

ABSTRACT

The following article presents a selection of the most interesting examples of transformations of public space in towns and cities of varying sizes in Lesser Poland which were aided by European grants obtained from the pool of EU funds, with special attention to the Lesser Poland Regional Operational Programme (ROP) and also the Rural Development Programme (RDP) in the years 2007-2013. The presented findings are of a preliminary nature and are phase in the wider studies being conducted by the Author covering the multifaceted transformations of public space that have taken place and are taking place in Poland with the aid of European funding. The aim of these studies is an overall evaluation of how, in specific planning periods, the joining of the European Union and the possibility of taking advantage of Western experience, as well as financial support, influenced and influence today the transformations of public space in Polish towns and cities, and their influence on people's thoughts and perceptions of such space.

Key Words: European funds, urban space, public space

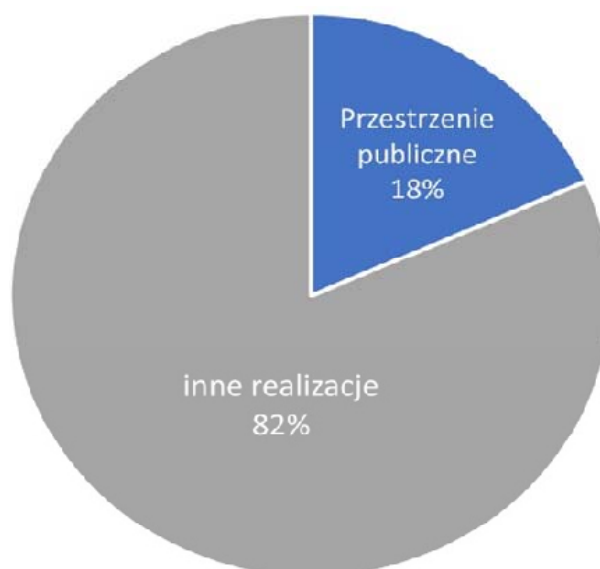
1. WPROWADZENIE

Od momentu uruchomienia dotacji unijnych na realizację polityki spójności wiele miast polskich zyskało dzięki nim nowe oblicze oraz wsparcie szeroko pojętych lokalnych procesów rozwojowych. Od początku wdrażania owych środków, największym biorcą unijnej pomocy są jednostki samorządu terytorialnego (JST), które w latach 2007–2013 pozyskały aż jedną trzecią funduszy – 74 mld zł, z czego znaczną część środków w ramach tzw. regionalnych programów operacyjnych (RPO).¹ Początkowo niewiele miast w Polsce było gotowych do występowania o fundusze unijne, zarówno od strony planistycznej jak też proceduralnej.² Brak przygotowania, jak też i doświadczenia w aplikowaniu o dotacje, a także niska świadomość znaczenia jakości przestrzeni publicznych, skutkowały nierzadko przekształceniami czysto remontowymi i o niskiej wartości estetycznej oraz rewitalizacyjnej.

Z czasem jednak zaczęło wyłaniać się coraz więcej projektów znajdujących uzasadnienie nie tylko w samej estetyzacji miejsc, lecz także w dążeniu do poprawy jakości życia, wzmocnienia atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej miast i wsi, a co za tym idzie podniesienia dynamiki rozwoju gospodarczego i jego zróżnicowania. W większości dostępnych analiz i dokumentów ewaluacyjnych, dotyczących prezentacji i oceny zrealizowanych dzięki funduszom projektów, funkcjonują ogólne kategorie i zakresy opisujące strukturę wykorzystania środków unijnych, tj. np.: transport, turystyka, rewitalizacja, gospodarka komunalna itp. Żadna z tych kategorii nie odnosi się bezpośrednio do przemian przestrzeni publicznych jako takich. Utrudnieniem w szacowaniu owych przekształceń jest także pojemność samego pojęcia przestrzeni publicznej i fakt, że poza przekształceniami prominentnych placów, rynków czy parków, przekształceniom (zwykle modernizacyjnym) ulegają także przecież w sposób dalece bardziej prozaiczny systemy ulic i dróg. Kolejne rozwinięcia przestrzeni publicznej powstają również jako najbliższe otoczenie nowych i remontowanych obiektów architektonicznych i infrastrukturalnych. Wszystko to nie pozostaje bez wpływu na jakość i atrybuty ciągłości i czytelności przestrzeni

¹ Wyszowska D., *Korzyści i koszty realizacji projektów unijnych przez jednostki samorządu terytorialnego w Polsce* [w:] Augustyn A., Ostapowicz H., (red.) *Fundusze europejskie w polityce spójności*, Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2013, s. 224.

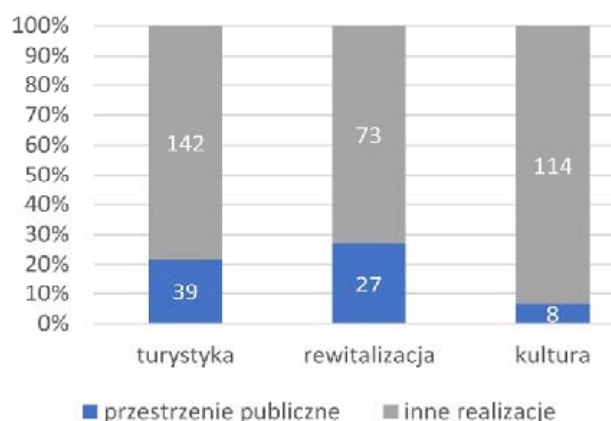
² Siemiński W., Topczewska T., *Rewitalizacja miast w Polsce przy wsparciu funduszami UE w latach 2004-2008*, Wyd. Difin, Warszawa, 2009, s.7-11.

Il.1. Ogólny udział realizacji przestrzeni publicznych w projektach współfinansowanych z funduszy unijnych w dziedzinach: rewitalizacja, kultura i turystyka. Źródło: Analizy własne na podst. Map dotacji UE <http://www.mapadotacji.gov.pl>

III.1. General share of public spaces developments in projects subsidised with EU funds in areas of revitalisation, culture and tourism. Source: Author's analysis based on data derived from <http://www.mapadotacji.gov.pl>

publicznych. W prezentowanych badaniach, analizą objęto dostępne publicznie listy projektów unijnych, a także szereg dokumentów i opracowań udostępnianych przez portale samorządowe, co umożliwiło wyodrębnienie i dalsze badania szczegółowe oraz ewaluację wybranych przykładów realizacji współfinansowanych ze środków unijnych. Ze względu

Il.2. Ilościowy udział realizacji przestrzeni publicznych w projektach współfinansowanych z funduszy unijnych w dziedzinach: rewitalizacja, kultura i turystyka. Źródło: Analizy własne na podst. Map dotacji UE <http://www.mapadotacji.gov.pl>

III.2. Quantity share of public spaces developments in projects subsidised with EU funds in areas of revitalisation, culture and tourism. Source: Author's analysis based on data derived from <http://www.mapadotacji.gov.pl>

na dużą różnorodność, wybrane projekty pogrupowano według przyjętego ogólnego podziału typologicznego na przestrzenie: centralne (rynk, place i ulice), rekreacyjne, handlu, a także przestrzenie budowane w ścisłym związku z równoległe tworzonymi obiektami architektonicznymi bądź infrastrukturą (najbardziej flagowe i godne uwagi). Założone grupy typologiczne mają charakter umowny, łatwo bowiem dostrzec fakt, że wiele z opisywanych projektów można byłoby przypisać kilku grupom funkcjonalnym.

Oszacowano, że w skali województwa Małopolskiego spośród badanych projektów, zrealizowanych w dziedzinach rewitalizacji, kultury i turystyki, w obrębie których na liście dotacji UE najczęściej klasyfikowane są projekty związane z przekształceniami „obszarów przestrzeni publicznej” w rozumieniu ustawy o planowaniu przestrzennym, te ostatnie obejmują około 18% wszystkich przedsięwzięć zrealizowanych w latach 2007–2013.

2. PRZESTRZENIE CENTRALNE – RYNKI, PLACE, ULICE

Znaczna liczba projektów realizowanych w ramach perspektywy 2007-2013 dotyczyła rewitalizacji centrów miast i miejscowości. Wiele z tych przedsięwzięć miało charakter flagowy. Wśród przykładów zrealizowanych projektów tego typu, odnoszących się do obszarów zostało przypisane na wyrost, i do których opisanie należałoby raczej użyć słów „modernizacja”, „estetyzacja” lub „remont”. Wiele z nich poprawiło z pewnością standard przestrzeni miejskich (np. poprzez wymianę nawierzchni), lecz nie uczyniło z nich miejsc doskonalszych i znacząco lepszych dla ich użytkowników – czy to pod względem dostępności czy funkcjonalności. Na tym tle szczególnie cieszą realizacje charakteryzujące się szerszym i znacznie bardziej ambitnym podejściem projektowym. Jednym z bardziej interesujących przykładów przeobrażeń miejskiej przestrzeni publicznej w skali miast średnich jest projekt rewitalizacji gorlickiej starówki w mieście Gorlice.

Jedną z podstawowych cech charakteryzujących ten projekt i stanowiących o jego odmienności i przewadze nad wieloma przedsięwzięciami odnowy śródmiejskich przestrzeni w miastach średniej i małej skali, jest to, że swoim zakresem objął nie tylko sam rynek miejski, lecz także znaczny fragment powiązanego z nim systemu ulicznego. Stan gorlickiej starówki przed rozpoczęciem rewitalizacji nie był zadowalający. Jak w większości polskich miast, gorlickie ulice dominował ruch samochodowy i

wszechobecne parkingi.³ Rynek, przez kilka dekad pozostawał zaniedbany, otoczony siecią asfaltowych uliczek o chodnikach ułożonych z popękanych płyt betonowych i nierównych krawężnikach. Nawierzchnia Rynku także pozostawiała wiele do życzenia. W złym stanie technicznym były również elementy małej architektury i „umeblowania” przestrzeni, takiej jak m.in.: murki oporowe, schody, balustrady, fontanna, elementy oświetlenia, ławki itp. Obszar śródmieścia był także pełen barier architektonicznych.

Projekt rewitalizacji wyłoniono w 2007 roku w drodze konkursu. Wygrała go eM4 Pracownia Architektury Brataniec. W zakres projektu wchodziła transformacja rynku, pobliskiego Placu Dworzysko, a także pobliskich ulic. Ulice 3-Maja, Piekarską przekształcono w trakty piesze i na fragmentach pieszo-jezdne, tak by powiązać Rynek z Placem Dworzysko, tworząc rodzaj czytelnej trasy spacerowej. Na Rynku stworzono także nowoczesną fontannę (starą zwaną potocznie „Tereską”, przeniesiono na Plac Dworzysko) zastosowano nowe oświetlenie, wstawiono nowe ławki, kosze na śmieci, stojaki na rowery itp. Cennym elementem rynku sprzed rewitalizacji była zieleń. W trakcie przebudowy wycięto jednak wiele istniejących drzew i krzewów (co spotkało się z silnym sprzeciwem mieszkańców), i choć faktem jest, że w ich miejsce dokonano nowych nasadzeń, na ich pełne efekty trzeba będzie jednak czekać znów latami. Zieleń wzdłuż wschodniej krawędzi Rynku, w jego południowo-wschodnim narożniku zastąpił pawilon informacyjny wbudowany w teren, dzięki znacznemu nachyleniu powierzchni rynku. Nietknięty pozostał główny szpaler dojrzających drzew wzdłuż przecinającej Rynek ulicy Mickiewicza. Wokół pni zachowanych drzew zaprojektowano atrakcyjne i funkcjonalne, okrągłe, drewniane siedziska. Zamontowano nowe oświetlenie. Przeprowadzono również remont i transformację kładki łączącej południową krawędź Rynku ponad ul. Mickiewicza, umożliwiając poruszanie się po niej osobom niepełnosprawnym, oraz uatrakcyjniając jej wygląd poprzez stworzenie eliptycznego otworu ponad ulicą, dzięki czemu jej forma stała się wizualnie lżejsza i ciekawsza.

Docenianą realizacją jest także rewitalizacja olkuskiej starówki, obejmująca modernizację istniejącego systemu infrastruktury technicznej (sieci elektrycznej, wodociągowej, kanalizacji, sieci gazowej

³ Forczek-Brataniec U., Brataniec M., *Rewitalizacja rynku, czyli o poszukiwaniu rozwiązania węzła gordyjskiego* [w:] *Czasopismo Techniczne*, 3-A 2012, Zeszyt 12, Rok 109, Wyd. Politechnika Krakowska, Kraków, 2012, s. 142.

oraz teletechnicznej), a przede wszystkim nadanie nowego wizerunku tamtejszemu rynkowi. Przypadek śródmieścia „Srebrnego Miasta” jest ponadto wyjątkowy ze względu na to, że przedsięwzięcie jego przebudowy było ściśle związane z poprzedzającymi ją szeroko zakrojonymi pracami archeologicznymi, w trakcie których odsłonięto zabytkowe, dobrze zachowane mury piwnic gotyckiego ratusza oraz mury wieży ciśnień pochodzącej z 1905 roku.⁴ Koncepcję przestrzennego zagospodarowania placu wyłoniono w 2008 roku w przetargu ogłoszonym przez olkuskie władze. Wyniki przeprowadzonych w kolejnych latach robót archeologicznych oraz będące ich konsekwencją zalecenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wpłynęły na korektę pierwotnej wizji projektowej. Ponadto dobry stan i historyczna wartość wykopalisk sprawiły, że podjęto decyzję o przyszłym ich udostępnieniu do celów ekspozycyjnych i uczynienie piwnic podziemną atrakcją turystyczną.

Stąd też projekt rewitalizacji olkuskiej starówki objął swoim zakresem nie tylko modernizację nawierzchni rynku i dochodzących doń ulic, ale także kwestię uwydatnienia waloru historycznego – zaznaczenie w nawierzchni obrysów dawniej istniejących obiektów czy nadbudowanie i częściową rekonstrukcję fragmentów ich ścian. W obrębie płyty rynku przewidziano scenę z ławkami dla widzów, kwietniki, fontannę ulokowaną w miejscu pozostałości dawnej wagi miejskiej.⁵ Przedsięwzięcie z racji swojej kompleksowości zostało docenione przez grono specjalistów w konkursie na najlepszy projekt rewitalizacji w województwie małopolskim w ramach III Kongresu Rewitalizacji Miast, organizowanego przez Instytut Rozwoju Miast w Krakowie w 2014 roku.

Wśród śródmiejskich przestrzeni publicznych warto wspomnieć Rynek w Skawinie, miście położonym na trasie między Krakowem a Oświęcimiem. Przebudowa nastąpiła dzięki unijnym funduszom. Rynek oficjalnie otwarto w 2012 roku. Płyta rynku została podzielona na strefy funkcjonalne, a dzięki zachowaniu istniejących, dojrzałych drzew oraz wprowadzeniu nowych elementów zieleni, miejsce jest autentycznie atrakcyjne zarówno dla mieszkańców, jak i przyjezdnych. Północno-zachodnia strefa, najbliższa budynkowi Ratusza Miejskiego, stanowi dla niego rodzaj czytelnego wizualnie przedpola widokowego, a przy tym jako rodzaj podłużnego placu pozwala na organizację miejskich wydarzeń

plenerowych. W jego obrębie, znalazła się także multimedialna fontanna. W południowej części osłoniętej pozostawionymi wysokimi drzewami wyodrębniono strefę, która w sezonie letnim funkcjonuje jako miejsce dla kawiarnianych ogródków, parasoli. Nieco bardziej na zachód także w otoczeniu zieleni, ustawiono ławki, tworząc kameralne miejsce spotkań i odpoczynku. W południowo-wschodniej części placu umiejscowiono także schowany częściowo pod ziemią dyskretny obiekt toalet publicznych. Całość założenia sprawia niezwykle dobre wrażenie, szczególnie z uwagi na ilość i jakość zachowanej zieleni, a także czytelny, atrakcyjny kompozycyjnie, estetycznie i funkcjonalnie układ.

Środki europejskie stały się ogromnym wsparciem dla rewitalizacji śródmiejskich stref w wielu małopolskich miastach i miejscowościach, m.in.: Wieliczce, Wadowicach, Krzeszowicach, Alwerni czy Libiążu. W Wieliczce dokonano odświeżenia wizerunku centralnej przestrzeni Rynku Górnego, placów: Kościuszki i Skulimowskiego, a także otaczającej je sieci ulic i skwerów. Odmienione centrum Wieliczki wzmocniło jej walory turystyczne i stało się przy tym bardziej atrakcyjne dla mieszkańców.

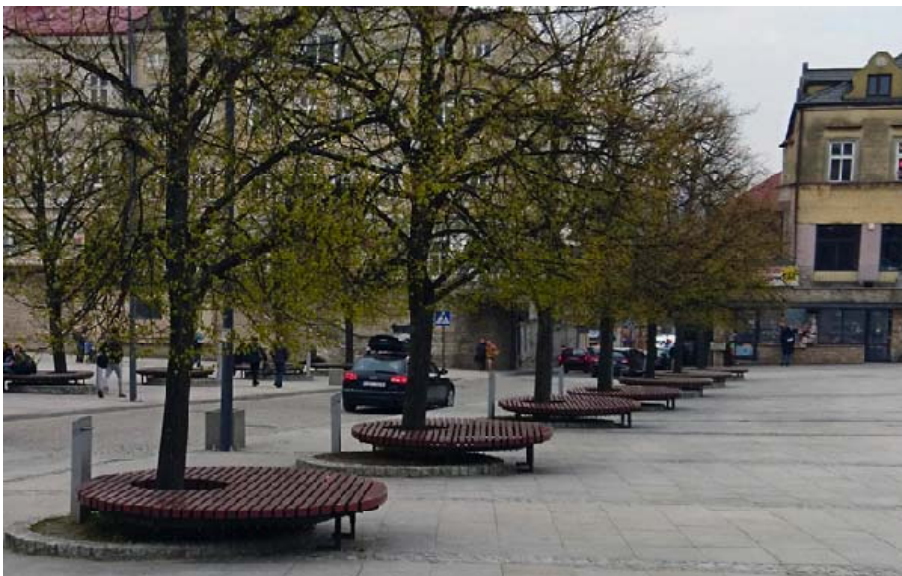
W Wadowicach przebudowano rynek oraz ulicę Zatorską wraz z przyległymi ulicami. Projekt koncepcji odnowy przestrzeni rynku wyłoniono w konkursie architektonicznym, dzięki czemu zwyciężyła propozycja ambitnej katowickiej pracowni Konior Studio. Wadowicki przykład pozostaje interesujący, choć niestety w późniejszych fazach realizacji przedsięwzięcia pierwotna jego koncepcja uległa rozmyciu i ostatecznie architekci oficjalnie odcięli się oficjalnie od finalnych rezultatów przebudowy jako zbyt odbiegających od założonej wizji projektowej.

3. PRZESTRZENIE REKREACYJNE

Małopolski Regionalny Program Operacyjny stał się także wsparciem dla rewitalizacji i tworzenia licznych parków i przestrzeni rekreacyjnych oraz związanej z nią infrastruktury. W miejscowościach uzdrowiskowych takich jak np. m.in.: Rabka, Muszyna, Szczawnica, Sękowa i Piwniczna, fundusze wykorzystano do odświeżenia wizerunku istniejących parków zdrojowych. MRPO stał się także pomocny w tworzeniu licznych parków miejskich i różnego typu przestrzeni rekreacyjnych. W Rabce z puli unijnych dotacji na lata 2007-2013, zrewitalizowano w ten sposób istniejący park zdrojowy, a ponadto doposażono go w dodatkowe atrakcje – budynki tężni solankowej i pijalni, a także budynek pompy (tzw. kiwajki) i muszli koncertowej. Dzięki MRPO w regionie zrealizowano wiele projektów tras rowerowych

⁴ Źródło: Strona Internetowa Urzędu Miasta i Gminy Olkusz <http://www.umig.olkusz.pl>, dostęp: 21.04.2017r.

⁵ Ibidem.

Il. 3. Rynek gorlicki – siedziska przy drzewach. Fot. Autorka

Ill. 3. Main Market Square of Gorlice – seats by the trees. Photo: Author.

Il. 4. Kieszonkowy ogród MOS-u w Krakowie. Fot. Autorka.

Ill. 4. Pocket garden of MOS in Cracow. Photo: Author.

o charakterze miejskim i podmiejskim oraz szlaków turystycznych, łączących kilka miejscowości, jak np. system tras rowerowych wiążący poszczególne dzielnice miasta Gorlice, ale również gminę Gorlice z gminami ościennymi – Sękową, Biecz (w ramach projektu „Tworzenie ogólnopolskiego produktu turystycznego – małopolski odcinek szlaku frontu wschodniego I Wojny Światowej”).

Na tym tle szczególnie interesującym przykładem inwestycji jest przebudowa zakopiańskiego Parku Miejskiego im. Marszałka Józefa Piłsudskiego oraz przyległego Placu Niepodległości. Park, założony w latach 1925-28, pomimo prominentnej lokalizacji w sąsiedztwie Krupówek, pozostawał dotąd dość zaniedbany. Z uwagi na fakt, że w tej obleganej przez turystów części Zakopanego brakowało dobrej jakości urządzonych terenów zielonych, zdecydowano o konieczności uruchomienia starań o unijne dofinansowanie prac rewitalizacyjnych i przekształcenie terenów parkowych w atrakcyjną przestrzeń

publiczną, wartościową dla mieszkańców, ale także turystów. Ważnym aspektem tego procesu było wyłonienie koncepcji projektowej na podstawie konkursu o zasięgu ogólnopolskim. Park został podzielony na cztery strefy: rekreacji, kultury, odpoczynku oraz część reprezentacyjną. I tak, w obrębie parku znalazły swoje miejsce boiska sportowe, korty tenisowe, dwa place zabaw oraz specjalna platforma dla amatorów akrobacji na rolkach, deskorolkach itp. Strefa kultury obejmuje przestrzeń o funkcji ekspozycyjnej na potrzeby wystaw na wolnym powietrzu, rozciąga się także na sąsiadujący z parkiem plac, ogniskujący także funkcję reprezentacyjną, na którym mogą odbywać się imprezy plenerowe i uroczystości. Wyremontowano ponadto przylegający do parku budynek Tatrzańskiego Centrum Kultury i Sportu „Jutrzenka” przy ul. Grunwaldzkiej. W kontekście przestrzeni służących rekreacji, choć nie tylko, bo także i edukacji, warto także wymienić krakowski „Ogród doświadczeń im. Stanisława

Lema”, projektu znanej pracowni Ingarden & Ewy Architekci, stworzony jako oddział Muzeum Inżynierii Miejskiej i inspirowany Polem Doświadczeń Zmysłowych w Norymberdze, działającym od 1996 roku. Projekt został zrealizowany ze wsparciem Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL oraz ze środków gminy miejskiej Kraków.⁶

4. PRZESTRZEŃ PUBLICZNA I ARCHITEKTURA

Współistnienie przestrzeni publicznej i architektury generuje nierzadko rodzaj „przestrzeni pomiędzy”, tworzących swego rodzaju łącznik między zewnętrzem a wnętrzem obiektu architektonicznego. Tego typu hybrydyczny związek, w którym obie strony wzajemnie się przenikają, na styku światów tworzący nową jakość, zaistniał w dwóch ambitnych projektach kulturalnych, zrealizowanych w Krakowie, dzięki dofinansowaniu z MRPO. Mowa o obiekcie Małopolskiego Ogrodu Sztuki (Ingarden & Ewy Architekci) i Ośrodka Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora – Cricoteka (Moon Studio, Wizja) i przestrzeniach publicznych, wykreowanych wokół tych budynków. W przypadku MOS-u, którego bryła, nawiązuje do skali oraz geometrii okolicznych kamienic, od strony ulicy Rajskiej, stworzono rodzaj otwartego ogrodu, płynnie łączącego się z otoczeniem i stanowiącego łącznik między nią a budynkiem, którego obrys dyskretnie wyznacza ażurowe zadaszenie. Od strony zaś ulicy Szujskiego przestrzeń publiczna wchodzi w głąb działki szerokim pasem, prowadząc odwiedzających do bram budynku. Obie te strefy wprowadzające zostały wypełnione zielenią pnączy i finezyjną mozaiką trawników z wkomponowanymi weń ławkami. Atmosferę ogrodu i ideę przenikania przestrzeni i światów wzmocnia pomysł otworu we wspomnianym ażurowym przekryciu ogrodu przy ulicy Rajskiej, w którym ma w przyszłości pomieścić się rozrastająca się korona posadzonego tu klonu. Stworzony w ten sposób kieszonkowy ogród (z ang. pocket garden) otwiera się na wejściową strefę znajdującej się vis-a-vis Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej, co sprawia, że tworzy nie tylko rozszerzenie ulicznej rzeczywistości, ale także w naturalny sposób staje się rozwinięciem wewnątrz nie tylko samego MOS-u, ale i budynku biblioteki – przestrzenią kultury.

Kolejnym niezwykle udanym krakowskim przykładem wyrosłym na bazie współfinansowania

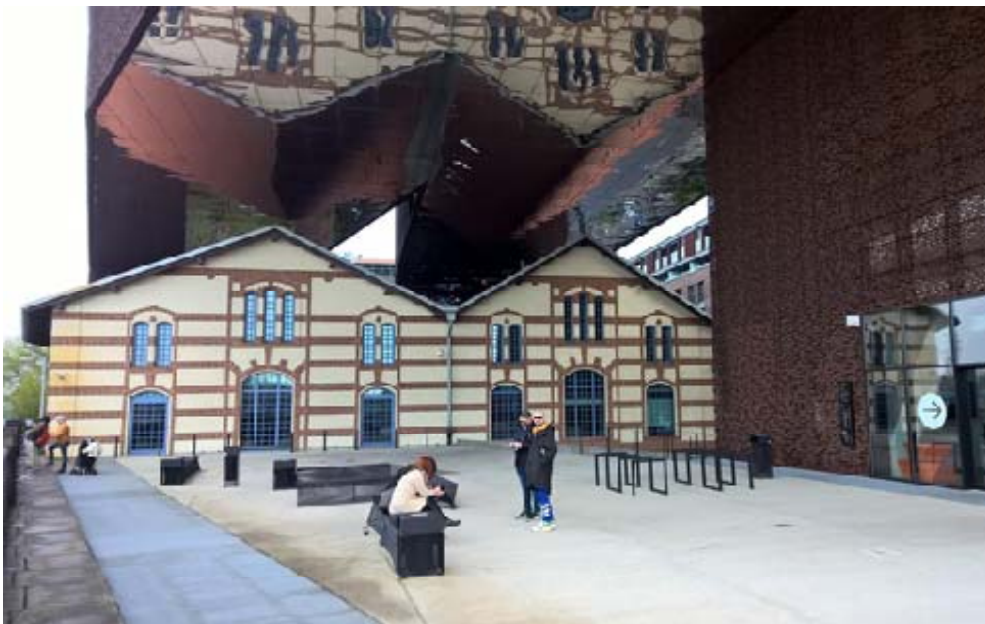
unijnego przestrzeni publicznej jest dziedziniec, a właściwie przestrzeń pod wspomnianym budynkiem Cricoteki. W przypadku tej inwestycji publicznej, której koszt wynosił około 50 mln zł, dofinansowanie unijne stanowiło z puli MRPO aż 85 procent całego budżetu. Projekt budynku został wyłoniony w konkursie na nowe muzeum Tadeusza Kantora, na terenie zabytkowej Elektrowni Podgórskiej w Krakowie, rozstrzygniętym w 2006 roku. Zwycięska koncepcja została wcielona w życie po ośmiu latach i poza charakterystyczną, nieoczywistą bryłą wniosła w krajobraz miejski krakowskiej dzielnicy Stare Podgórze, nową przestrzeń publiczną. Budynek Cricoteki został pomyślany przez architektów jako rodzaj nawiązania do kantorowskich ambalaży, opakowań, w którym ukryto część muzealną. Swoją konstrukcją, przerzuconą ponad odrestaurowanymi obiektami dawnej elektrowni, w których teraz mieści się część badawcza i teatralna ośrodka, przypomina również rodzaj mostu, wokół którego i pod którym stworzono plac, połączony pochylniami z ciągami pieszymi biegnącej obok ulicy Nadwiślańskiej. Plac pod Cricoteką jest kontynuacją przestrzeni ulicy, jest łatwo dostępny i w pewnym sensie ma także walor interaktywności, dzięki lustrzanej okładzinie „podbrzusza” przewieszzonego ponad nim budynku. Na placu, z którego można także wejść do budynku (wejście główne jest z poziomu -1), w sezonie letnim organizowane są rozmaite wydarzenia kulturalne i funkcjonuje tu także kawiarnia na wolnym powietrzu. Miejsce to, jak i cała realizacja, pomimo skromnego jak na tego rodzaju obiekt, budżetu, jest nadzwyczaj udanym rozwinięciem przestrzeni miejskiej.

5. PRZESTRZEŃ PUBLICZNA I INFRASTRUKTURA

Istotna poprawa jakości przestrzeni miejskiej związanej z infrastrukturą drogową, jej otoczeniem, nastąpiła wraz z powstaniem Centrum Kongresowego ICE. Nowy budynek stanął tuż przy dużym krakowskim rondzie „Grunwaldzkim”, które wraz z otoczeniem obiektu zostało zmodernizowane, a częściowo – w najbliższym otoczeniu ICE, nawet zrewitalizowane. Nowa organizacja tamtejszej przestrzeni i ciągów pieszo-rowerowych nadała tej części miasta całkowicie inny, w pełni funkcjonalny, nowoczesny i atrakcyjny wizerunek.

Wśród innych szczególnie udanych realizacji wiążących się z przestrzeniami rekreacji można także wymienić znaną krakowską tzw. Kładkę Ojca Bernatka, potocznie zwaną „Bernatką”, łączącą dwoma ciągami – pieszym i rowerowym dzielnicę

⁶ <http://www.ogroddoswiadczen.pl/historia-powstania>; dostęp: 26.04.2017 r.

Il. 5. Plac stworzony pod budynkiem Cricoteki. Fot. Autorka

Ill. 5. Place created below the Cricoteka building. Fot. Author.

Il. 6. Otoczenie centrum kongresowego ICE w Krakowie, Fot. Autorka.

Il. 6. Surroundings of ICE conference center building in Kraków. Fot. Author.

Kazimierz ze Starym Podgórzem na odcinku pomiędzy mostami Piłsudskiego i Powstańców Śląskich. Budowa kładki szybko pociągnęła za sobą rodzaj „efektu zewnętrznego”, ponieważ zintensyfikowała ruch pieszy, w tym w znacznym stopniu turystyczny między oboma brzegami Wisły w tej części miasta. Stare Podgórze dotąd nieco odseparowane od reszty miasta, zyskało połączenie z atrakcyjnym, nieco już przeciążonym turystami Kazimierzem. Dzięki kładce, ożyły także ulice do niej prowadzące, wcześniej zapomniane, wypełniły się kawiarniami i ludźmi. Kładka otworzyła też łatwiejszy dostęp do Cricoteki, a także urokliwego Rynku Podgórskiego, Parku Bednarskiego i innych podgórskich atrakcji, nawet tak odległych jak Kopiec Kraka.

6. PRZESTRZEŃ HANDLOWA

Małopolski Regionalny Program Operacyjny nie jest jedynym źródłem europejskich dotacji, z którego finansowano różnego typu przeobrażenia przestrzeni publicznych. Dzięki wsparciu unijnemu widoczne zmiany zachodzą nie tylko w miastach, ale i różnej skali miejscowościach. W dużym stopniu owe przekształcenia w latach poprzednich dotyczyły modernizacji infrastruktury drogowej i technicznej, ale także estetyzacji przestrzeni istniejących ulic, placów i rynków. W ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich i inicjatywy „Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej” na lata 2007-2013, podjęto się budowy, przebudowy i re-

Tab. 1. Lista omawianych w niniejszym artykule projektów dotowanych z funduszy UE. Oprac. Autorka

Nazwa projektu	Beneficjent	Wartość projektu (zł)	Dofinansowanie z UE (zł)	Rodzaj programu/ dziedzina
Rewitalizacja Starówki / Przebudowa ulic i placów w obrębie Starówki Gorlic	Gmina Gorlice	17 134 790.19	11 135 245.07	EFRR MRPO (rewitalizacja)
Rewitalizacja i ochrona Olkuskiej Starówki	Gmina Olkusz	19 130 037.92	10 084 395.27	EFRR MRPO (rewitalizacja)
Rewitalizacja przestrzeni publicznej wadowickiego rynku i ulic sąsiednich wraz z infrastrukturą komunalną i drogową	Gmina Wadowice	10 189 136.58	5 335 928.90	EFRR MRPO (rewitalizacja)
Przebudowa Rynku w Skawinie – Rynek i jego okolica wizytówką miasta	Gmina Skawina	8 233 644.62	5 463 266.53	EFRR MRPO (rewitalizacja)
Rewitalizacja ciągów komunikacyjnych, skwerów i placów w centrum miasta Wieliczka – strefa inwestycyjna I – Etap I	Gmina Wieliczka	19 002 802.56	9 513 966.91	EFRR MRPO (rewitalizacja)
Rewitalizacja Parku Miejskiego i przebudowa Placu Niepodległości w Zakopanem w celu dostosowania do potrzeb mieszkańców i wymogów ruchu turystycznego	Gmina Miasto Zakopane	17 360 264.87	4 895 671.16	EFRR MRPO (rewitalizacja)
Przebudowa części placu targowego przy ul. Orkana w Mszanie Dolnej obejmująca utwardzenie nawierzchni, budowę budynku szalek, wiat i straganów handlowych wraz z infrastrukturą techniczną	Mszana Dolna	1 000 000	1 000 000	EFRR PROM / Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
Budowa Muzeum Tadeusza Kantora oraz siedziby Ośrodka Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora – CRICOTEKA	Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora „Cricoteka” w Krakowie	49 204 069.87	33 232 280.99	EFRR MRPO (turystyka)
Centrum Kongresowe (Rondo Grunwaldzkie)	Gmina Miejska Kraków	349 500 508.05	70 459 019.88	EFRR MRPO (turystyka)
Budowa kładki pieszo-rowerowej przez Wisłę „Kazimierz-Podgórze” na odcinku pomiędzy mostami Piłsudskiego i Powstańców Śląskich	Gmina Miejska Kraków	38 881 899.09	14 976 948.32	EFRR MRPO (rewitalizacja)
Budowa Małopolskiego Ogrodu Sztuki w Krakowie	Teatr im. Juliusza Słowackiego w Krakowie	48 198 890.75	30 577 741.62	EFRR MRPO (turystyka)

montów przestrzeni placów targowych w wielu małopolskich miejscowościach, a także na obrzeżach małych miast. Pomoc była przyznawana na projekty realizowane w miejscowościach należących do: gmin wiejskich, gmin miejsko-wiejskich, z wyłączeniem miast liczących powyżej 5 tys. mieszkańców, gmin miejskich, z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej 5 tys. mieszkańców oraz w miejscowościach liczących nie więcej niż 50 tys. mieszkańców – w przypadku operacji dotyczącej budowy,

przebudowy, remontu lub wyposażenia targowiska stałego.⁷

Fundusze na nowe targowiska pozyskało w Małopolsce dziewiętnaście miast i miejscowości. Wśród beneficjentów wspomnianego programu najbardziej docenianym przedsięwzięciem, o wysokich i docenionych licznymi nagrodami walorach

⁷ <http://www.fundusze20072013.malopolska.pl/prow> ; dostęp: 25.04.2017 r.

architektonicznych, może poszczycić się Mszana Dolna. Dawny plac targowy, dotychczas będący jedynie klepiskiem, przekształcono w nowoczesną i estetyczną przestrzeń handlu, wyposażoną w niezbędną infrastrukturę i media – dotąd niedostępne. W zamierzeniach projektantów (eM4 Pracownia architektury. Brataniec) plac targowy miał być atrakcyjny również poza czasem handlowej aktywności.

7. PODSUMOWANIE

Dzięki wsparciu funduszy europejskich w Małopolsce zrealizowano wiele działań na rzecz odnowy wizerunku przestrzeni publicznych miast i miejscowości. Wśród wielu zrealizowanych projektów, można wyróżnić kilka o szczególnych walorach estetycznych i rewitalizacyjnym potencjale. Znaczną część inwestycji, choć istotnie zmieniła na lepsze dotychczasowy stan wielu miejsc, można zakwalifikować jako działania remontowo-budowlane, utrzymane w zachowawczej, konwencjonalnej stylistyce.

Wśród realizacji dokonanych w ramach perspektywy finansowej na lata 2007-2013 zauważalnym zjawiskiem jest fakt, że najczęstszą formą doboru koncepcji projektowych, nawet w przypadku poszukiwania rozwiązań dla najbardziej reprezentacyjnych przestrzeni był przetarg. Forma konkursu architektonicznego objęła niewielki procent planowanych wówczas przedsięwzięć. Do ciekawych konkluzji prowadzi także analiza doniesień medialnych opisujących dalsze losy wielu przekształconych dzięki unijnym pieniądzom przestrzeni publicznych. Lektura ich wskazuje w wielu przypadkach na pewną fasadowość motywacji stojących

za podejmowanymi działaniami. Wiele z podejmowanych inwestycji, po kilku latach użytkowania wymaga gruntownych remontów, co najpewniej między innymi można przypisać temu, że w przetargach na wykonawstwo prac budowlanych, firmy wyłaniano jak to często się dzieje, na podstawie kryterium najniższej ceny. Krótkowzroczne i nastawione na efekt podejście z pewnością nie poprowadzi do realizacji wielu spośród istotnych celów założonych w lokalnych dokumentach strategicznych. Nie zmienia to jednak faktu, że jakość przestrzeni publicznej Małopolski uległa w znacznym stopniu poprawie. Z początkiem 2017 roku uruchomiono w Małopolsce nabór wniosków do Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020 w obrębie tzw. poddziałania 11.1.1 – Rewitalizacja głównych ośrodków miejskich w regionie. W ubiegłym roku małopolskie miasta i miejscowości miały czas by przygotować własne programy rewitalizacyjne by na ich podstawie ubiegać się teraz o dotacje na nowe działania. Zawarta w Miejskim Programie Rewitalizacji Krakowa „Lista planowanych, podstawowych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych” prezentuje niezwykle ambitne i rozbudzające wyobraźnię przedsięwzięcia odnoszące się do publicznej przestrzeni miejskiej.

Omówione w niniejszym artykule przykłady udanych realizacji, a także siła ich oddziaływania, już dziś są inspiracją dla kolejnych projektów. Dzięki zebranym dotąd doświadczeniom, kolejne przedsięwzięcia być może uda się przeprowadzić z pełną już świadomością znaczenia jaką w przestrzeni miast i wsi ma funkcjonalna, przemyślana i atrakcyjna przestrzeń publiczna.

PUBLIC SPACE TRANSFORMATIONS IN POLAND AND EUROPEAN FUNDS – LESSER POLAND VOIVODESHIP

1. INTRODUCTION

Starting from the time when UE grants were made available for the realization of cohesion policies many Polish cities acquired new features as well as support for a broad array of endeavors for local development. Since the start of the implementation of these funds, local administrative units have received the most aid, which in the years 2007-2013 they received as much as one-third of the funds (74 billion zloty), of which a significant part of these funds were from the framework of the Regional Operational

Program.¹ At first few Polish cities were ready to apply for UE grants, from both the planning and procedural point of view.² The lack of preparation and experience in applying for grants, as well as the lack

¹ Wyszowska D., Korzyści i koszty realizacji projektów unijnych przez jednostki samorządu terytorialnego w Polsce [in:] Augustyn A., Ostapowicz H., (ed.) Fundusze europejskie w polityce spójności, Pub. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2013, p. 224.

² Siemiński W., Topczewska T., Rewitalizacja miast w Polsce przy wsparciu funduszami UE w latach 2004-2008, Pub. Difin, Warszawa, 2009, p.7-11.

of awareness of the importance of the quality of public space often resulted in transformations that were purely renovation works of little esthetic quality and had little effect on renewal.

However, after some time, more and more projects were based not only on esthetic grounds, but also were aimed at improving the quality of life, the attractiveness of towns and villages for investors and tourists, and what goes hand and hand with this, increasing the dynamism and diversity of economic development. In most available analyses and evaluations connected with presentations and assessments of projects that were realized thanks to UE funds, general categories are used to describe the framework of funds utilized, i.e. transportation, tourism, revitalization, municipal infrastructure, etc. None of these categories refer directly to transformations of public space as such. One of the difficulties of estimating these transformations is also the broadness of the very term public space, and the fact that in addition to modifications made to prominent squares, plazas, or parks, mundane street and road systems (usually modernization) also undergo transformations to an even greater degree. Additional transformations of public space also occur in the areas nearest to new and renovated architectural monuments and infrastructure facilities. All of these things have an effect on quality and on aspects of continuity and coherence of public space.

In the studies presented here public lists of UE projects were analyzed along with a body of documents and reports made available via municipal websites, which allowed for the selection and further detailed study and evaluation of selected examples of projects realized with the aid of EU funds. Due to the vast diversity of projects, those selected were grouped according to general spacial typologies: central (squares, plazas, and streets), recreational, commercial, as well as built spaces in close relationship with architectural or infrastructure facilities created simultaneously (only the most outstanding and noteworthy examples). The groups are somewhat arbitrary, as it is easy to see that many of the projects described could have been assigned to a few of the typological groups.

It was estimated that among the projects under examination, within the scope of the Lesser Poland Voivodship, realized within the fields of revitalization, culture, and tourism among those on the list of EU grants for projects connected with transformations of "areas of public space" in accordance with zoning laws, tourism makes up around 18% of all endeavors carried out in the years 2007-2013.

2. CENTRAL SPACES – SQUARES, PLAZAS, STREETS

A large number of projects carried out within the prospect of the years 2007-2013 involved the revitalization of city and town centers. Many of the projects were prominent undertakings. Among the examples of these types of projects involving downtown or central areas we can find many that did not fully deserve to be called revitalization, but rather termed "modernization", "beautification" (and even this term could often be called into question) or simply renovation. Many of the projects certainly improved the quality of public spaces (i.e. by replacing road surfaces), but they did not make the places more ideal or significantly better for their users, either from the point of view of accessibility or functionality. In this context, achievements characterized by a broader and significantly more ambitious approach to planning are especially satisfying. One of the most interesting examples of the transformation of urban public space on the scale of a mid-sized city is the revitalization of the old town in city of Gorlice. One of the essential and unique characteristics of this project, and also what made it superior to many other attempts at renewal of downtown spaces in mid-sized and small cities, was its scope. Not only did it include the old town square, but also a large number of streets connected to it. Previous to revitalization work, conditions in the Gorlice old town district were unsatisfactory. As in most Polish cities, the streets of Gorlice were dominated by auto traffic and ubiquitous parked cars.³ The town square had been neglected for decades and the surrounding network of asphalt streets had sidewalks consisting of cracked cement slabs and uneven curbs. The surface of the square also left much to be desired. Other elements of street furniture, such as retaining walls, steps, balustrades, fountains, street lights, benches, etc. were also in poor working condition. The downtown area was also full of architectural barriers. The revitalization project was chosen in 2007 via an architectural competition. It was won by the eM4 Pracownia Brataniec architectural firm. The scope of the project included the transformation of the town square, the nearby square Plac Dworzysko and also surrounding streets. The 3-Maja and Piekarska streets were pedestrianized for most of their lengths so as to connect the main square with the Dworzysko square, creating a coherent pedestrian

³ Forczek-Brataniec U., Brataniec M., Rewitalizacja rynku, czyli o poszukiwaniu rozwiązania węzła gordyjskiego [in:] *Czasopismo Techniczne*, 3-A 2012, Zeszyt 12, Rok 109, Pub. Politechnika Krakowska, Kraków, 2012, p. 142.

route. A modern fountain was erected on the main square (the old one was moved to the Dworzysko square), new lighting was installed, along with new benches, garbage cans, bicycle stands, etc. Greenery was an important feature of the town square pre-revitalization. During the renovation of the square however the existing trees and bushes were cut down (which was strongly criticized by residents), and although new trees were planted, it will be years before their full effect are felt. Greenery along the eastern edge of the square, on its SE corner, was replaced by an informational booth built within the structure of the square thanks to the inclination of the square's surface. The main line of mature trees on ul. Mickiewicza, which bisects the square, was left untouched. Attractive and functional round wooden seats were designed to encircle the trunks of the trees that had been preserved. New lighting was installed. The footbridge that links the southern side of the square with ul. Mickiewicza was also renovated and adapted for use by handicapped persons. Its appearance was also improved by creating an elliptical opening above the street, thanks to which the footbridge's shape became visually lighter and more interesting.

The old town of in Olkusz is another acknowledged revitalization. It consisted of modernizing the existing technical infrastructure (electrical grid, water pipes, sewers, gas and telecommunication lines), but most of all creating a new image for the old town square. The case of the downtown area of Olkusz (once known for its silver mines) is exceptional because the renovation process was tied in with extensive archeological works which had just been carried out and that had revealed historic, well-preserved cellar walls of the Gothic town hall as well as walls of a water tower from 1905.⁴ The zoning plan for the square was chosen from a public bidding announced by the local government of Olkusz in 2008. The original project had to be altered due to the years of archeological works and recommendations made by the provincial conservator of historic monuments stemming from those works. In addition, the historic value and the well-preserved conditions of the archeological site resulted in a decision to make it accessible in the future for exhibition purposes, and to transform the cellars into an underground tourist attraction. Thus the revitalization of the Olkusz old town included not only the modernization of the surface of the square and surrounding streets, but also the idea of stressing historic importance by demarcating the outline of former existing buildings and the

partial reconstruction of parts of their walls. Within the space of the town square a stage with benches for spectators was planned, along with flower planters, and a fountain placed within the remains of the former city scales. Due to its comprehensiveness the project was honored by a group of specialists in a competition for the best revitalization project in the Lesser Poland Voivodship during the 3rd Urban Revitalization Congress, organized by the Institute of Urban Development in Krakow in 2014.

Among downtown public spaces, the town square in Skawina, a town located on the road between Krakow and Oświęcim, is worth mentioning. The renovation was paid for by UE funds and the square was officially opened in the year 2012. The square's surface was divided into functional zones, and thanks to the preservation of existing mature trees and the introduction of new greenery, the place is truly attractive for both residents and visitors. The NW zone, closest to the Town Hall, is a clear visual viewing point for the town hall, and at the same time its elongated shape allows for the hosting of outdoor events. There is also a multimedia fountain within its boundaries. The southern part of the square, screened by tall trees, is a zone that in the summer season hosts outdoor seating and umbrellas for cafes. A bit further to the west benches were placed among greenery creating an intimate place to meet and relax. In the SE part of the square discreet public toilets were installed partially hidden underground. The entire design makes a very good impression, especially when considering the amount and quality of preserved greenery, and also the coherent, attractively composed, aesthetically pleasing and functional layout.

European funds have given a great boost to the revitalization of downtown areas in many Lesser Poland towns and cities, among others, Wieliczka, Wadowice, Krzeszowice, Alwernia, and Libiąż. The image of the main upper square, Kościuszki and Skulimowskiego squares and their surrounding streets and plazas was rehabilitated. The revamped center of Wieliczka has improved its touristic value and thus also its attractiveness for residents.

The main square of Wadowice was renovated along with ul. Zatorska and connecting streets. The design concept for the renewal of the town square was chosen via an architectural competition, thanks to which the ambitious proposal of the Konior Studio from Katowice won. The example of Wadowice remains interesting, although unfortunately in later phases of the renovation works the original concept was diminished and in the end the architects officially distanced themselves from the final results due to the significant alterations of their initial vision.

⁴ Source: Web site of Urząd Miasta i Gminy Olkusz <http://www.umig.olkusz.pl>, access: 2017. 04 21.

3. RECREATIONAL SPACE

The Lesser Poland Regional Operational Program (LPROP) was also a driving force behind the revitalization and creation of numerous parks and recreational spaces, along with their associated infrastructure. In health spa towns such as Rabka, Muszyna, Szczawnica, Sękowa, and Piwniczna, funds were utilized to reinvigorate the images of existing spa parks. The Regional Operational Program also aided in the creation of many urban parks and various types of recreational spaces. In this way, from the pool of UE funds for the years 2007-2013, the existing spa park in Rabka was revitalized, and in addition the park was outfitted with extra attractions, including a graduation tower, pump room, and concert shell. Thanks to the Regional Operation Program many bicycle paths were created in the region in urban and suburban settings, as well as hiking trails linking various towns, for instance the system of bike paths linking not only specific Gorlice neighborhoods, but the town itself with neighboring communities such as Sękowa, or Biecz (as part of the project of the "Creation of Polish tourist products-the Lesser Poland branch of the WWI Eastern Front route).

Within this context, the renovation of the Józefa Piłsudskiego Park and Plac Niepodległości in Zakopane is an interesting example. The park, which was laid out in the years 1925-28, was quite neglected despite its near proximity to the main pedestrian street of Zakopane (ul. Krupówek). Due to the fact that this part of Zakopane, which is flooded by tourists, lacked well-designed green areas, it was decided to request UE funding for the revitalization and transformation of park grounds into an attractive public space, valuable for both residents and tourists. An important aspect of this process was the selection of a design project via a general Polish competition. The park was divided into four zones: recreation, culture, relaxation, and representation. And thus the park grounds were furnished with a sports field, tennis courts, two playgrounds, and a special platform for rollerblading and skateboarding acrobatics. The cultural zone covers an area dedicated to outdoor exhibits and extends over to the neighboring plaza, therefor fulfilling representational functions as well, on which outdoor performances and ceremonies can be held. In addition, the adjacent building of the Tatrzański Cultural and Sports Center "Jutrzenka" on ul. Grunwaldzka was renovated.

In the context of space dedicated not only to recreation, but also to education, it is also worth mentioning the Ogród doświadczeń im. Stanisława Lema (Stanisław Lem Garden of Experience) in

Krakow designed by the renowned firm of Ingarden & Ewy Architekci. It was designed as a branch of the Museum of Municipal Engineering and inspired by the Field of Experiences for all the Senses in Nuremberg which opened in 1996. The project was realized with the support of the European Social Fund as part of the EQUAL community initiative, as well as Krakow municipal funds.⁵

4. PUBLIC SPACE AND ARCHITECTURE

The coexistence of public space and architecture often generates a kind of "intervening space" that creates a kind of connection between the exterior and interior of a work of architecture. This kind of hybrid connection in which both sides mutually intermingle on the edge of two worlds creating a new condition occurred in two ambitious cultural projects carried out in Krakow thanks to the funding of Lesser Poland Regional Operational Program. We are referring to the Małopolski Ogród Sztuki (Lesser Poland Art Garden) by Ingarden & Ewy Architekci and the Tadeusz Kantor-Cricoteka Documentation Center by Moon Studio and Wizja, and the public spaces created around these buildings. With the Małopolski Ogród Sztuki, whose mass relates in its scale and geometry to the surrounding apartment buildings, a kind of open garden that seamlessly connects with its surroundings and acts as a link between it and the building was created facing ul. Rajska. Its outline is discreetly demarcated by a latticelike roof. While on the side facing ul. Szujskiego public space penetrates the wide plot, guiding visitors to the building's gate. Both areas were filled with climbing plants and an elaborate mosaic of lawns equipped with benches. The garden's ambiance and the idea of interweaving space and worlds are enhanced by the design of an opening in the aforementioned latticelike garden roof next to ul. Rajska in which in the future will be filled by the expanding canopy of the maple tree planted here. In this way, a pocket garden was created that extends toward the entrance zone located vis-a-vis the Voivodship Public Library. This not only broadens the street's reality, but also in a natural way becomes an extension of the interiors of both the Art Garden and library buildings, that is to say, cultural space.

The next extremely successful example in Krakow of public space that blossomed due to co-funding by the EU, is the courtyard under the aforementioned Cricoteka building. In the case of

⁵ <http://www.ogroddoswiadczen.pl/historia-powstania>; access: 2017.04.26.

this public investment, whose costs amounted to a little more than 50 million zł, funding from the Lesser Poland Regional Operational Program pool covered up to 85% of the entire budget. The design was chosen during a design competition for the new Tadeusz Kantor museum in 2006 which is located on the grounds of the historic Podgórze electric works in Krakow. The winning design was realized after eight years, and in addition to the characteristic, unique mass which it brought to the urban skyline of the Old Podgórze neighborhood of Krakow, it also created a new public space. The Cricoteka building was designed by the architects to be a reference to Kantor's art emballages that are housed inside the museum. The museum's structure thrusts itself over the electric works' restored buildings, which now house research offices and a theatrical center, and looks like a kind of bridge around and under which a courtyard was created connected by ramps to the adjacent ul. Nadwiślańska street. The courtyard under the Cricoteka is a continuation of the street space, is easily accessible and to a certain degree has an interactive value, thanks to the mirror-like reflective surface of the underbelly of the suspended building above. The courtyard is a host to various cultural events in the summer, while also boasting an outdoor cafe, and it is also possible to enter the museum via the courtyard (the main entrance is from -1 level). The site, along with the entire project, despite the small budget for this kind of undertaking, is an extremely successful expansion of public space.

5. PUBLIC SPACE AND INFRASTRUCTURE

The construction of the ICE Congress Center resulted in the improvement of public space connected with road infrastructure and their surroundings. The new building was erected next to a large roundabout in Krakow, which along with the building's surroundings, was modernized, and partially in the nearest vicinity of the Congress Center actually revitalized. The newly organized space and pedestrian/bicycle paths enhanced the image of this part of the city, giving it a completely different, fully-functional, modern and attractive aspect. Among other especially successful projects connected with public recreation, the Bernatka footbridge in Krakow could be mentioned. It links via separate pedestrian and bike lanes the neighborhoods of Kazimierz and Old Podgórze in the area between the Piłsudskiego and Powstańców Śląskich bridges along the Vistula River. The construction of the footbridge resulted in a kind of externality due to the increase of pedestrian traffic, especially tourist traffic crossing the two

banks of the Vistula River in this part of the city. Old Podgórze which previously had been a bit removed from the rest of the city received a connection with the attractive Kazimierz neighborhood which had already been somewhat overcrowded with tourists. Thanks to the footbridge, the streets leading up to it which previously had been empty have become filled with cafes and people. The footbridge also improved access to the Cricoteka and the charming town square of Podgórze, the Bednarski Park and other attractions on that side of the river, even ones far away such as the Krakus Mound.

6. COMMERCIAL SPACE

The Lesser Poland Regional Operational Program is not the only source of European grants from which various types of transformations of public space have been funded. Thanks to the support of the EU changes are not only visible in cities, but also in towns of various sizes. To a large extent the transformations of the preceding years concerned the modernization of road and technical infrastructure, but also the beautification of existing streets, plazas, and squares. As part of the Rural Development Program and the "Basic services for rural economies and populations" initiative for the years 2007-2013 construction, adaptation, and renovation works of open-air markets in many Lesser Poland villages and town peripheries were undertaken. Aid was awarded for projects realized in towns in the following categories: village communities, town-village communities, with the exception of towns with a population of more than 5000 residents, urban communities, with the exception of towns with a population of more than 5000 residents, as well as in towns with less than 50,000 residents in the case of works connected with the construction, adaptation, or renovation of permanent open-air markets or their facilities⁶. 19 towns and villages in Lesser Poland were awarded funds for new markets. Among the recipients of the above mentioned program Mszana Dolna can boast the project that was most highly valued and awarded for its architectural quality. The old open-air market, which previously had only been a dirt square, was transformed into a modern and aesthetically pleasing commercial space, equipped with essential infrastructure and media, previously inaccessible. The architects (eM4 Pracownia Architektury, Brataniec) intention was to create a market square that would also be attractive outside of business hours.

⁶ <http://www.fundusze20072013.malopolska.pl/prow> ; access: 2017.04.25.

7. CONCLUSIONS

Thanks to the support of European funding many actions were taken to renew the image of public spaces in cities and villages in Lesser Poland. Among the many projects that were carried out, it is possible to highlight a few that featured high aesthetic achievements and potential for revitalization. A large number of investments, that although had made important improvements to the quality of many places, could be categorized as repairs and construction works of a conservative, conventional style. Among the projects carried out as part of the financial outlook for the years 2007-2013 a noticeable phenomenon was the fact that the most common form of choosing a design concept was via construction bidding, even in the case of searching for a design for the most prestigious spaces. Architectural competitions made up a small percentage of the endeavors. The analysis of press announcements describing the later fate of many of the public spaces transformed thanks to EU money also leads to interesting conclusions. Examining them shows that in many cases the motivation for taking action was disingenuous. After a few years of use, many of the investments require thorough renovation, which among other things can be attributed to the fact that in construction biddings, as often happens, the winning companies were chosen based on the criterium of the lowest price. A short-sighted approach and a focus on immediate effect do not result in the realization of many of the essential goals laid out in local strategic planning documents. This does not however change the fact that the quality of public space in Lesser Poland was markedly improved. In Lesser Poland at the beginning of the year 2017 a call for applications to the Lesser Poland Regional Operational Program was initiated for the years 2014-2020 within the scope of the so-called sub-measure 11.1.1 – Revitalization of the main urban centers in the region. Last year, cities, small towns, and villages in Lesser Poland had time to prepare their own revitalization programs and based on them apply now for grants to support new endeavors. The “list of planned, essential revitalization projects and endeavors” within the Urban Program of the Revitalization of Krakow presents unusually ambitious and inspiring endeavors concerned with urban public space. The examples of successful projects discussed in this article, and also their range of influence, are already an inspiration for future projects. Thanks to the experience thus far collected, future endeavors perhaps can be carried out with the full awareness of the significance of functional,

well-thought-out, and attractive public space plays in cities and villages.

LITERATURA

1. Augustyn A., Ostapowicz H. (red.), 2013, *Fundusze europejskie w polityce spójności*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku Białystok,
2. Gyurkovich M., 2013, *Hybrydowe przestrzenie kultury we współczesnym mieście europejskim. Monografia 438*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej Kraków,
3. Kosiński W., 2016, *Paradygmat miasta 21 wieku*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej Kraków,
4. Markowski T. (red.), 2001, *Rozwój regionalny i przestrzeń publiczna*, Polska Akademia Nauk Komitet Przemysłowego Zagospodarowania Kraju Warszawa,
5. Siemiński W., Topczewska T., 2009, *Rewitalizacja miast w Polsce przy wsparciu funduszami UE w latach 2004-2008*, Difin Warszawa,
6. Strzelecki Z. (red.), 2015, *Wybrane regionalne i lokalne polityki publiczne w Polsce*, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju Warszawa, Źródła internetowe:
  1. Mapa dotacji UE <http://www.mapadotacji.gov.pl>, dostęp/access: 2017.04.15.
  2. Portal Funduszy Europejskich w Małopolsce <http://www.fundusze.malopolska.pl/>, dostęp/ access: 2017.03.25.
  3. System Monitorowania Rozwoju <http://strateg.stat.gov.pl>, dostęp/access: 2017.03. 24.
  4. Urząd Miasta Gorlice <http://www.gorlice.pl>, dostęp/access: 2017.04.09.
  5. Urząd Miasta Olkusz <http://www.umig.olkusz.pl> dostęp/ access: 2017.04.09.
  6. Urząd Miasta i Gminy w Skawinie <http://www.gminaskawina.pl/>; dostęp/access: 2017.04.12.
  7. Urząd Miasta Wadowice <http://wadowice.pl>, dostęp/ access: 2017.04.09.
  8. Urząd Miasta Zakopane <http://www.zakopane.eu>, dostęp/ access: 2017.04.15